

Fajt Balázs¹

MAGYAR MINT IDEGEN NYELVET TANULÓ EGYETEMISTÁK NYELVTANULÁSI MOTIVÁCIÓJÁNAK ÉS SZÓTÁRHASZNÁLATI SZOKÁSAINAK ÖSSZEFÜGGÉSEI

Abstract

This study explores the impact of foreign language learning motivation on dictionary use and willingness to pay for dictionaries among students learning Hungarian as a foreign language. The research highlights the importance of effective dictionary use for autonomous language learning and the influence of motivation on this behaviour. Building on previous theories, particularly on Dörnyei's (2005) second language motivational self system (L2MSS), the present paper examines the potential role of the components of the L2MSS in predicting willingness to use dictionaries. Data were collected through a quantitative survey among 76 university students. The results show several significant correlations among attitudes towards using dictionaries and motivation. The results also show that it is the ideal L2 self that predicts willingness to use dictionaries. Additionally, willingness to pay for dictionaries is predicted by the willingness to read through the dictionary guide sections. These findings suggest that enhancing the motivational aspects of language learning can improve dictionary use and investment in quality language tools, thus supporting better language acquisition outcomes.

Keywords: *dictionary use, higher education, individual differences, L2MSS, motivation*

Kulcsszavak: *szótárhasználat, felsőoktatás, egyéni különbségek, L2MSS, motiváció*

1. Bevezetés

A helyes szótárhasználat elengedhetetlen az autonóm idegennyelv-tanuláshoz, hiszen lehetővé teszi a nyelvtanulók számára, hogy önállóan fejlesszék célnyelvi kompetenciáikat és bővítsék szókincsüket. Az önálló nyelvhasználat egyik kulcseleme tehát a hatékony szótárhasználat, amely adott szavak, kifejezések célnyelvi (vagy anyanyelvi)

¹ Fajt Balázs, egyetemi adjunktus, Budapesti Gazdasági Egyetem, Pénzügyi és Gazdálkodási Szaknyelvet Tanszék; fajt.balazs@uni-bge.hu

ekvivalenciáinak feltárása mellett segíthet még új, a tanuló számára addig ismeretlen szavak és jelentések elsajátításában, valamint a különböző stílusárnyalatok megértésében is (Leaney 2007; P. Márkus 2023). Mindemellett a szótárakban a szavakon túl a tanulók számos nyelvtani és a kulturális információt is megtalálhatnak.

A szakirodalom alapján azt is megállapíthatjuk, hogy azok a nyelvtanulók, akik hosszabb távon is sikeresek a nyelvtanulásban, általában erősen motiváltak. Sőt, Dörnyei (2005) szerint az idegennyelv-tanulási motiváció a sikeres idegennyelv-tanulási folyamat egyik legfontosabb előrejelzője. A motivált nyelvtanulók nagyobb hajlandóságot mutatnak arra, hogy minél több erőfeszítést tegyenek, rendszeresen foglalkozzanak az adott célnyelvvel, sőt szükség szerint különböző segédeszközöket (pl. szótárak) is felhasználjanak a nyelvi fejlődésük érdekében. Korábbi kutatások eredményei (pl. Benmansour 1996; Fajt–Bánhegyi–P. Márkus, 2024) azt mutatják, hogy azok a nyelvtanulók, akik magasabb szintű motivációval rendelkeznek, nagyobb valószínűséggel fordulnak szótárhoz, hogy megértsenek új szavakat és kifejezéseket. Ugyanerre az eredményre jutott Fajt, P. Márkus és Bánhegyi (2024) is, angolul tanuló egyetemistákat vizsgáló, hazánkban készített nagymintás kutatásban. Azt találták, hogy az idegennyelv-tanulási motiváció hatással van többek között a szótárhasználati hajlandóságra.

Megállapítható tehát, hogy minél motiváltabb egy nyelvtanuló, annál valószínűbb, hogy rendszeresen használ szótárt is. A motiváció és a szótárhasználat kapcsolatát vizsgáló kutatások a legtöbb esetben az angol nyelv vonatkozásában készültek és a kisebb, kevésbé gyakran tanult idegen nyelvek – ilyen a magyar mint idegen nyelv is – esetében nagyon elenyésző az ilyen kutatások száma. Jelen kutatással is e hiányt igyekeztem betölteni. Vizsgálódásaim során arra kerestem a választ, hogy hogyan lehetne növelni a magyar mint idegen nyelvet tanulók szótárhasználati hajlandóságát. Ezen kérdések megválaszolása hozzájárulhat a magyar mint idegen nyelv oktatásmódszer-tanának fejlesztéséhez, hiszen így képet kaphatunk a magyar mint idegen nyelvet tanulók szótárhasználati szokásairól, valamint a magyar mint idegen nyelv tanulásához kapcsolódó motivációról.

A következőkben bemutatom a kapcsolódó elméleti hátteret. Ennek keretén belül kitérek az idegennyelv-tanulási motivációra, valamint igyekszem feltárni a magyar mint idegen nyelv szótárhasználatlal kapcsolatos irodalmát is. Ezután bemutatom empirikus vizsgálatom kutatómódszertani hátterét, majd pedig az eredményeket ismertetem. A tanulmányt egy rövid összeggel, valamint kitekintéssel zárom.

2. Elméleti háttér

Az elméleti háttér elején áttekintem az idegennyelv-tanulási motivációt, majd a szótárhasználat magyar mint idegen nyelv tanulásában betöltött szerepét tárgyalom. Végül áttekintem a szótárhasználatlal kapcsolatos problémákat és a korábbi szótárhasználatlal kapcsolatos kutatások eredményeit.

2.1. Idegennyelv-tanulási motiváció

Az egyéni nyelvtanulói különbségek, ezen belül is az idegennyelv-tanulási motivációs hatalmas irodalommal rendelkezik, és ennek köszönhetően számtalan motivációs elmélet is napvilágot látott az utóbbi évtizedekben. Az idegennyelv-tanulási motiváció kutatásának egyik mérföldkövének a Gardner és Lambert (1972) által végzett kutatást tekinthetjük. E kutatás eredményeit követően Gardner (1985) két fő motivációs tényezőt azonosított: az instrumentális és az integratív motivációt. Az instrumentális motiváció olyan külső célok elérését jelenti, mint egy jobb(an fizető) munka megszerzése vagy akár egy (célnyelvi) vizsga abszolválása. Ezzel szemben az integratív motiváció a nyelvtanuló azon internalizált vágyára utal, hogy egy másik közösség, a célnyelvi közösség részévé váljon, és ezáltal az adott nyelvet beszélőkkel sokkal szorosabb kapcsolatot alakítson ki. A globalizációval és a széles sávú internet elterjedésével azonban hamar felfedezték a kutatók (pl. Dörnyei 2005), hogy az angol nyelv esetében a „közösségbe történő integráció” fogalma értelmezhető, hiszen nem igazán beszélhetünk homogén angolszász kultúráról. Ráadásul az angol világnyelvi státusza miatt sokszor inkább az instrumentális motiváció dominál, hiszen az angol nyelv elsajátítása gyakran gazdasági vagy oktatási előnyöket hordoz magában, és a tanulóknak kevésbé célja a kulturális integráció.

E problémakört felismerve, és erre reagálva Dörnyei (2005) multidiszciplináris megközelítést alkalmazva ötvözte Markus és Nurius (1986) szelfelméletét, valamint Higgins (1987) diszkrepanciaelméletét Gardner (1985) eredeti elméletével, és ebből alkotta meg a második nyelvi motivációs érendszerét. A második nyelvi motivációs érendszer három pillérré épül: az ideális második nyelvi énré, a szükséges második nyelvi énré és a nyelvtanulási élményekre. Az ideális második nyelvi én a tanuló saját magáról alkotott jövőbeli énképét jelenti, amelyben a tanuló (jobb esetben) azt vizualizálja, hogy milyen előnyökkel jár majd számára az adott idegen nyelv ismerete. Így, ha a tanuló el tudja azt képzelni, hogy jó(l fizető) munkát szerez majd az angol nyelv ismerete révén, ez motiválhatja arra, hogy több erőfeszítést tegyen a nyelvtanulási folyamat során. Az ideális második nyelvi én tehát egy olyan potenciális jövőképet jelent, amelyben a tanuló kompetens beszélővé válik, és képes lesz az adott idegen nyelvet magabiztosan használni. Ezzel szemben a szükséges második nyelvi én azokat a tulajdonságokat és kvalitásokat foglalja magába, amelyekről a nyelvtanuló úgy érzi, hogy az azokkal való rendelkezést mások (pl. szülők, tanárok, társak) elvárják tőle. Ez a típusú motiváció kevésbé internalizált, hiszen a tanuló nem feltétlenül a saját belső késztetései mentén, hanem külső elvárásoknak megfelelően cselekszik és készül fel például egy vizsgára. Azaz azért készül fel a vizsgára, mert mások ezt elvárják tőle, nem pedig azért, mert saját maga szeretne kompetens nyelvhasználóvá válni. E két, a szelf szintjén elhelyezkedő komponens mellett a harmadik komponens, a nyelvtanulási élmények a nyelvtanulási kontextus szerepét hivatott hangsúlyozni. A nyelvtanulási környezet (pl. a tanórák hangulata) szintén fontos szerepet játszik az idegennyelv-tanulási motivációban. E komponens magában foglalja a nyelvórákat és az ezekkel kapcsolatos érzéseket, de akár a tanár személyét is. A pozitív tanulási környezet, ahol a

diákok támogatást és bátorítást kapnak, növelheti a motivációt, míg a stresszes, túlzott elvárásokkal teli környezet gátolhatja is azt.

Az idegennyelv-tanulási motivációt vizsgáló korábbi kutatások (pl. Papi 2010; Stamenkovska–Kálmán–Győri 2022) és az ezeket összegző metaelemzések (pl. Al-Hoorie 2018; Yousefi–Mahmoodi 2022) is azt mutatják, hogy mindhárom komponens meghatározza a motivációt, de a legmeghatározóbbak a nyelvtanulási élmények, valamint az ideális második nyelvi én. Ez utóbbi többek között a motiváció hosszú távú fenntartásáért felelős. Ezzel szemben a szükséges második nyelvi én szerepe inkább rövidebb távon (pl. vizsgák teljesítése) lehet meghatározó, de a hosszabb távú motiváció fenntartásában kevésbé játszik szerepet (vö. hazánkban az orosz nyelv a rendszerváltozás előtt). Fontos azonban kiemelni, hogy az angol nyelv globális dominanciája miatt a nyelvtanulási motivációval kapcsolatos kutatások nagy része az angol nyelvet vizsgálja. Ennek kapcsán Dörnyei és Al-Hoorie (2017) hangsúlyozzák, hogy az angolon kívüli, kevésbé gyakran tanult nyelvek jóval kevesebb figyelmet kapnak, így az ezen nyelvekkel kapcsolatos kutatások száma is jóval elmaradt az angolt vizsgáló (empirikus) vizsgálatokhoz képest. Végső soron ez is szükségessé teszi a magyar mint idegen nyelvet tanuló diákok motivációjának vizsgálatát.

2.2. Szótárak a magyar mint idegen nyelv tanulásában

A szótárhasználat és az ehhez kapcsolódó tudásanyag bővítése megjelenik a magyar mint idegen nyelv tanára képzés során is (Fóris 2013). A magyar mint idegen nyelv tanára képzés során a lexikográfia és lexikológia oktatásának legfőbb célja, hogy a leendő tanárokat felvértesse olyan alapvető ismeretekkel a magyar szókincsről és a magyar szótárakról, amelyek alkalmazhatók a magyar mint idegen nyelv tanításában.

A kifejezetten magyar nyelvet tanulók számára készült nyomtatott szótárak száma rendkívül csekély. A Maxim (korábban Grimm) Kiadó néhány nyelvpárban – magyar-angol (Mozsárné Magay Eszter–P. Márkus 2022), magyar-német (Iker–Hessky 2022), magyar-orosz (Gyurác–Kugler–Zakonova 2022) és magyar-spanyol (Agócs 2022) – kínál tanulószótárakat. Azonban ezek sem kifejezetten a magyar mint idegen nyelvet tanulók számára készültek, bár természetesen felhasználhatók erre a célra. Ezen szótárak készítésekor elsősorban az adott nyelvet idegen nyelvként tanulók igényeit vették figyelembe (pl. angolt mint idegen nyelvet tanuló magyar anyanyelvű tanulók), nem pedig a magyart mint idegen nyelvet tanulók igényeit. E szótárak ezért nem tartalmazzanak magyar nyelvtant bemutató részletes magyarázatokat vagy a magyar nyelv szerkezeinek helyes használatára vonatkozó útmutatást, ami viszont különösen fontos lenne egy MID-szótárban.

A magyar köznyelvi értelmező szótárak között sajnos nem található kifejezetten a magyar mint idegen nyelv tanulók számára készült változat, de az általános szótárak közül az *Értelmező szótár+* (Eőry 2007) megemlíthető. Az online szótárak között a Bab.la magyar kezdőoldala témaköröket kínál, valamint a magyar-angol nyelvpárban ekvivalenseket, példamondatokat és kiejtést is megad. Emellett népszerű még a

topszotar.hu is. Ez a használat során a találatokat szófajuk, fontosságuk, valamint gyakoriságuk szerint rendezi sorba, sőt ezen belül a különböző jelentéscsoportokat és a jelentéseket is fontosságuk szerinti sorrendben mutatja be. E szótárak azért is bírnak kiemelt fontossággal, mert az intézményi keretek között, ezen belül is a felsőoktatásban szaknyelvet tanuló diákok motivációja gyakran nem feltétlen belső indíttatású (Fajt 2023). A digitális, és sok esetben ingyenes szótárak, mint például a SZTAKI vagy a Google Translate szótárként való használata egyre elterjedtebbé válhatnak a magyar mint idegen nyelvet tanulók körében. Ezek előnye abban rejlik, hogy kiejtőfunkcióval is rendelkeznek, amely annak ellenére, hogy nem tökéletes, a szó- és mondatintonáció oktatásában növelheti a fonématudatosságot. Hátrányuk viszont, hogy gépi hangot használnak, ami kevésbé hat természetesnek (Zajacz 2021). A Forvo közösségi szógyűjtemény ezzel szemben anyanyelvi beszélők által rögzített hanganyagokat kínál fel, így a tanulók szinte bármilyen szót vagy hétköznapi kifejezést is meghallgathatnak. A felvételek autentikusak, beszédtempójuk az élő nyelvhez hasonló, és a minták több beszélőtől is származnak, így változatos, pl. férfi/nő, fiatal/idős hangokat is hallhatnak a tanulók. Továbbá regisztráció után saját szótárat is készíthetünk diákjaink számára a kiválasztott szavak bejelölésével, ami egyfajta személyre szabott tanulási eszközt is biztosíthat számukra.

2.3. Szótárhasználattal kapcsolatos problémák korábbi kutatások tükrében

A korábban már említett, az idegennyelv-tanulási motiváció kutatásával kapcsolatos megállapítás (ti. a legtöbb kutatás az angol nyelvet vizsgálja) bizonyos mértékig igaz a szótárhasználati kutatásokra is. Bár számos hazai szótárhasználati kutatás (például Dringó-Horváth 2017; Dringó-Horváth–P. Márkus–Fajt 2020; Fajt–Bánhegyi–P. Márkus 2024; Fajt–P. Márkus–Bánhegyi 2024; Gaál 2017; P. Márkus, 2024) létezik, ezek jó része is főként az angol vagy német nyelvet vizsgálja. Meglátásom szerint rövid áttekintésük a jelen dolgozatban azért releváns, mert így feltárható, hogy melyek azok a szótárhasználattal kapcsolatos problémák, amelyeket érdemes lehet a magyar mint idegen nyelvet tanulók viszonylatában is megvizsgálni.

A hazai kutatások alapján az alábbi tendenciák rajzolódnak ki: a résztvevők szótárhasználati hajlandósága relatíve magasnak mondható, de a papíralapú szótárak helyett a digitális szótárakat részesítik előnyben, emellett alacsony a résztvevők szótárvásárlási hajlandósága is (Dringó-Horváth 2017; Dringó-Horváth–P. Márkus–Fajt 2020; Fajt–P. Márkus–Bánhegyi 2024; Gaál 2017). Az is jól látszik eredményeikből, hogy a résztvevők nem olvassák el a szótárak bevezetőjét, illetve tájékoztató oldalait (Dringó-Horváth–P. Márkus–Fajt 2020; Fajt–P. Márkus–Bánhegyi 2024; Márkus–Szöllősy 2006), így nem feltétlenül tudják, hogyan lehet és egyben érdemes hatékonyan használni a szótárakat.

A motiváció és a szótárhasználat kapcsolatát vizsgáló kutatások során Peters és Fernández (2013) megfigyelték, hogy a résztvevők leginkább instrumentálisan voltak motiváltak a szótárak használatára, azaz főként arra törekedtek, hogy a munkájukhoz szükséges szaknyelvi tudásra tegyenek szert. Az eredmények azt mutatták, hogy a

szaknyelvi tanulmányaik részeként végzett szótárázás növelte a tanulók általános angol-tanulási motivációját is. Egy friss, hazánkban készült kutatásban pedig Fajt, Bánhegyi és P. Márkus (2024) azt találták, hogy az angol szaknyelvet tanuló egyetemisták motivációja hatással van a szótárvásárlási és szótárhasználati hajlandóságra egyaránt, valamint Dörnyei (2005) második nyelvi motivációs érendszerének komponensei közül az ideális második nyelvi én befolyásolja a szótárhasználattal kapcsolatos attitűdöket.

Mindezek nyomán feltételezhető, hogy a magyar mint idegen nyelvet tanulók motivációja meghatározza a szótárhasználati hajlandóságukat. Mivel a felsőoktatásban magyar mint idegen nyelvi szaknyelvet tanulók motivációja jellemzően nem belső indíttatású (vö. Fajt 2023), ezért feltételezhető az is, hogy szótárhasználati és szótárvásárlási hajlandóságuk is alacsony. Mivel feltételezhetően alacsony a szótárhasználati hajlandóságuk, kevésbé valószínűsíthető, hogy a tanulók elolvassák a szótárak bevezetőjét, illetve használati útmutatóját.

3. Kutatási módszerek

A kutatás céljainak megfelelően, illetve az elméleti háttér ismertetésekor felvetett problémák nyomán az alábbi kutatási kérdéseket fogalmaztam meg:

1. Mi jellemzi a magyar mint idegen nyelvet tanulók szótárhasználati hajlandóságát?
2. Mennyire szívesen fizetnek szótárakért a magyar mint idegen nyelvet tanulók?
3. Mennyire szokták elolvasni a magyar mint idegen nyelvet tanulók a szótárakban található bevezetőt, illetve a szótárhasználatot segítő útmutatót?
4. Milyen mértékben befolyásolja a magyar mint idegen nyelvet tanulók motivációja a szótárhasználati hajlandóságukat?

A kutatási kérdések megválaszolásához kvantitatív, kérdőíves formában gyűjtöttem adatokat. A vizsgálat célcsoportját egy felsőoktatási intézmény külföldi hallgatói alkották, akik általános magyar mint idegen nyelvet és szaknyelvet tanultak, tanulmányaik végén írásbeli és szóbeli kollokviumi vizsgát tettek. A kutatásban összesen 76 hallgató vett részt, akik közül 22 résztvevő férfi 54 nő volt.

Az adatgyűjtéshez először összeállítottam egy kérdőívet. Ebben megkérdeztem a résztvevőket a szótárhasználati szokásairól, illetve Dörnyei (2005) második nyelvi motivációs érendszeréhez tartozóan korábban validált skálákat is felhasználtam. Ezeket a Dörnyei és Taguchi (2010) kutatópárostól, a szótárhasználattal kapcsolatos korábban validált skálákat pedig P. Márkus, Fajt és Dringó-Horváth (2024) kutatásából vettem át. A vizsgálatban felhasznált skálák az alábbiak voltak:

1. Szótárhasználati hajlandóság (4 tétel, $\alpha=0,775$);
2. Szótárvásárlási hajlandóság (4 tétel, $\alpha=0,742$);
3. A szótárhasználatot segítő útmutatók áttekintése (4 tétel, $\alpha=0,758$);
4. Ideális második nyelvi én (5 tétel, $\alpha=0,943$);
5. Szükséges második nyelvi én (6 tétel, $\alpha=0,764$);
6. Nyelvtanulási élmények (4 tétel, $\alpha=0,904$);
7. Motivált nyelvtanulási viselkedés (4 tétel, $\alpha=0,792$).

A résztvevők válaszait ötfokú Likert-skálán mértem, ahol az 1-es érték az „egyáltalán nem értek egyet” jelentéssel bírt, az 5-ös érték pedig a „teljes mértékben egyetértek”-et jelentette. A kérdőívet online formában osztottam meg a kitöltőkkel, hogy az számukra minél könnyebben elérhető legyen. A kérdőív kitöltése önkéntes alapon történt, és a válaszadás is teljes mértékben anonim volt. A résztvevők a kérdőív kitöltését bármikor, következmények nélkül megszakíthatták. Az adatgyűjtés 2024 januárjában három hétig tartott. Az adatgyűjtési időszak végén az összegyűjtött adatokat letöltöttem, megtisztítottam és az SPSS 28.0 statisztikai szoftverrel elemeztem. Az elemzés során először megvizsgáltam a skálák megbízhatóságát, amelyhez egyenként kiszámoltam a skálákhoz tartozó Cronbach-alfa együtthatókat (lásd fentebb a skálák mögött zárójelben). Ezen eredmények alapján megállapítható, hogy a skálák megbízhatóan mérnek. Az elemzés következő szakaszában kiszámoltam a skálák átlagát és szórásait, ezután pedig korrelációs és regressziós elemzéseket végeztem.

4. Eredmények és diszkusszió

A szótárként használt platformokkal kapcsolatos adatokból (1. táblázat) az látszik, hogy a Google Translate a legnépszerűbb „szótárplatform” a résztvevők körében. Ez az a platform, amelyet minden válaszadó használ.

	n	%
Google Translate	76	100
Keresőprogram (pl. Google)	63	83
Online internetes szótár	14	18
Telefonos offline szótár	4	7

1. táblázat: Szótárként használt alkalmazások

A második legnépszerűbb szótárázási mód a keresőprogramok (pl. Google) használata. A keresőprogramokat a résztvevők 83%-a használja szótárként. Ez az eredmény azt jelzi, hogy a nyelvtanulók gyakran fordulnak mind a fordítóprogramok, mind az internetes keresők gyors és egyszerű megoldásaihoz, amikor ismeretlen szavakat vagy kifejezéseket kell megérteniük. Az online internetes szótárakat a résztvevők 18%-a használja. Ez az alacsonyabb százalékos arány arra utal, hogy bár ezek az eszközök is hasznosak, nem annyira elterjedtek vagy népszerűek, mint a Google Translate vagy a keresőprogramok. Ennek oka lehet a hozzáférhetőség, a használhatóság vagy a résztvevők személyes preferenciái. A legkevésbé népszerű platform a telefonos offline szótár, amelyet mindössze 7% használ. Ez az alacsony használati arány valószínűleg annak tudható be, hogy az offline szótárak korlátozott funkcionalitással rendelkeznek, és nem kínálnak olyan gyors és széleskörű megoldásokat, mint az online alternatívák. Az eredmények emellett még azt is mutatják, hogy papíralapú szótárt nem használnak a résztvevők.

Mindezek összhangban vannak a korábbi kutatások eredményeivel, amelyek szintén azt igazolják, hogy a résztvevők inkább használják az ingyenesen elérhető digitális szótárakat (vö. például Dringó-Horváth 2017; Gaál 2016).

A használati gyakoriságot is megvizsgáltam (2. táblázat). A használati gyakoriságot ötpontos Likert-skálán (1 – soha, 5 – minden alkalommal) tettem mérhetővé. Arra kértem a résztvevőket, hogy értékeljék, milyen gyakran használják az adott platformokat, amikor új szóval vagy kifejezéssel találkozhatnak.

	Átlag	Szórás
Google Translate	3,04	1,66
SZTAKI	1,57	1,15
Ba.bla	1,05	0,22

2. táblázat: Szótárhasználati gyakoriság alkalmazásonként

Az eredmények alapján az mondható el, hogy a Google Translate a leggyakrabban használt „szótárplatform” a résztvevők körében. Ezt nagyon alacsony átlaggal követi a SZTAKI szótár. A SZTAKI szótár kevésbé népszerűnek vagy kevésbé preferálnak tűnik a nyelvtanulók körében, talán a Google Translate-hez képest (vélt) korlátozottabb funkcionálitása (pl. nem tud mondatokat fordítani – ez egyébként nem is feladata) miatt. A Bab.la szótár használati gyakorisága a legalacsonyabb, mindössze 1,05. Ez az érték azt mutatja, hogy a résztvevők alig használják ezt a platformot. Az eredmények alapján megállapítható, hogy a Google Translate messze a leggyakrabban használt szótárplatform a résztvevők körében, ami összhangban van a korábbi kutatások eredményeivel (lásd például Dringó-Horváth–P. Márkus–Fajt 2020; Kosem et al. 2018). A jövőbeli kutatások során érdemes lenne megvizsgálni, hogy milyen tényezők tehetik a SZTAKI és a Bab.la szótárakat vonzóbbá a felhasználók számára. Érdemes lehet továbbá az oktatók figyelmét felhívni arra, hogy a nyelvtanulókat minél átfogóbban (és talán gyakrabban) tájékoztassák a különböző szótárplatformok előnyeiről és használati lehetőségeiről (illetve korlátairól, pl. a Google Translate nem egy szótár!), hogy az adott felületek hatékonyabban tudják támogatni a nyelvtanulási folyamatot.

Ezután a szótárhasználattal kapcsolatos attitűdöket vizsgáltam meg (3. táblázat). Az eredmények alapján megállapítható, hogy bár a résztvevők viszonylag magas hajlandóságot mutatnak a szótárak használatára (Átlag=3,97), az útmutató részek áttekintésére (Átlag=2,77) és a szótárakért történő fizetésre való hajlandóság (Átlag=2,49) alacsony.

Skála	Átlag	Szórás
1. Szótárhasználati hajlandóság	3,97	0,95
2. A szótárak útmutató részeinek áttekintésére való hajlandóság	2,77	0,92
3. Szótárakért történő fizetésre való hajlandóság	2,49	0,76

3. táblázat: A szótárhasználattal kapcsolatos attitűdskálák átlagai és szórásai

A viszonylag magas szótárhasználati hajlandóság azt mutatja, hogy szükség esetén szótárznak a résztvevők, az alacsony fizetési hajlandóság pedig arra utal, hogy a résztvevők inkább az ingyenes, digitális szótárakat részesítik előnyben. Mindezekből logikusan következik, hogy ha alacsony a résztvevők fizetési hajlandósága, akkor a szótárakban található tájékoztató oldalakat sem feltétlenül olvassák át a résztvevők (hiszen nem is rendelkeznek velük). Ezek az eredmények összhangban vannak korábbi kutatások eredményeivel, amelyek szerint a nyelvtanulók szótárhasználati hajlandósága megfelelőnek vagy magasnak mondható (vö. Dringó-Horváth–P. Márkus–Fajt 2020). Emellett a jelen eredmények szintén összecsengenek az angolul és németül tanulókat vizsgáló kutatások eredményeivel (vö. Dringó-Horváth–P. Márkus–Fajt 2020), amelyek szintén azt találták, hogy a nyelvtanulók gyakran nem olvassák el a szótárak bevezetőit és használati útmutatóit, így nem ismerik meg a szótárak sokrétű használhatóságát. A jelen eredmények összhangban vannak azokkal a korábbi eredményekkel is, melyek alapján a nyelvtanulók fizetési hajlandósága jellemzően alacsony. A jövőben érdemes lenne a különböző szótárakat és szótárként használt programokat részletesen megismertetni a tanulókkal, hogy ne csak a Google Translate segítségével próbáljanak lefordítani szavakat, kifejezéseket, hiszen az erre egyáltalán nem alkalmas.

A továbbiakban megvizsgáltam a változók közötti összefüggéseket. Először Pearson-féle korrelációs vizsgálatot használtam (4. táblázat). A 4. táblázatban szereplő értékek a Pearson-féle korrelációs együtthatót (r) jelölik, amely a változók közötti lineáris kapcsolat erősségét és irányát mutatja. Az együttható értékei -1 és $+1$ között mozognak, a -1 és 0 közötti értékek negatív korrelációt, 0 és $+1$ közötti értékek pozitív korrelációt jelentenek. Az 0 -hoz közeli értékek gyenge, míg az 1 -hez közeli értékek erős korrelációt jeleznek. Az elemzés eredményeként csak a szignifikáns korrelációkat adom közre.

	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.
1. Szótárhasználati hajlandóság	1						
2. A szótárhasználati útmutató áttekintése	0,36	1					
3. Szótárvásárlási hajlandóság	0,50	0,81	1				
4. Ideális második nyelvi én	0,45	0,30	0,22	1			
5. Szükséges második nyelvi én	0,23			0,31	1		
6. Nyelvtanulási élmények				0,61		1	
7. Motivált nyelvtanulási viselkedés		0,28	0,25	0,63	0,33	0,80	1

4. táblázat: A skálák közötti szignifikáns korrelációk

Az eredmények alapján a szótárhasználati hajlandóság szorosan összefügg több más tényezővel is. Korreláció figyelhető meg a szótárakért történő fizetésre való hajlandósággal, ami arra utal, hogy azok, akik hajlandók fizetni a szótárakért, nagyobb valószínűséggel használják is azokat. Ez összefüggésben állhat azzal a megfigyeléssel,

hogy az ideális második nyelvi én is erős pozitív korrelációt mutat a szótárhasználati hajlandósággal, ami arra enged következtetni, hogy a jövőbeli énkép és a nyelvtanulási célok motiválhatják a szótárhasználatot. A korábbi kutatások eredményeivel (Fajt–P. Márkus–Bánhegyi 2024) összhangban a szótárhasználati útmutató áttekintése és a szótárakért történő fizetésre való hajlandóság között szintén korreláció figyelhető meg. Ez arra utal, hogy akik komolyan veszik a szótárhasználatot, azok valószínűleg jobban elkötelezettek a szótárak alapos használata iránt is. A szükséges második nyelvi én és a motivált nyelvtanulási viselkedés közötti korreláció rávilágít arra, hogy a külső elvárások is befolyásolják a nyelvtanulási viselkedést, bár ez a korreláció gyengébb, mint az ideális második nyelvi énnel való összefüggés. Végül pedig a nyelvtanulási élmények és a motivált nyelvtanulási viselkedés közötti korreláció hangsúlyozza a pozitív tanulási környezet fontosságát. A motivált nyelvtanulási viselkedés a nyelvtanulási élményekkel, valamint az ideális második nyelvi énnel korrelál, ami azt sugallja, hogy a tanulók jövőbeli önképe és a tanulási környezet meghatározó tényezők a hosszú távú motiváció fenntartásában.

Ezután az ok-okozati összefüggések feltárására lineáris regressziót alkalmaztam és megvizsgáltam, hogy mely tényezők és változók jelzik előre a szótárhasználati hajlandóságot (5. táblázat).

Skála	B	SE	β	t
1. Ideális második nyelvi én	0,40	0,09	0,45	4,35*
R2	0,19			
F az R2 változására	18.89			

*szignifikáns $p < 0,05$ statisztikai szignifikancia szinten

5. táblázat: A szótárhasználati hajlandóságot előre jelző változók

Az 5. táblázat eredményei szerint az ideális második nyelvi én erőssége előre jelzi a szótárhasználati hajlandóságot. Az R^2 értéke 0,19, ami azt jelzi, hogy az ideális második nyelvi én a szótárhasználati hajlandóság varianciájának 19%-át magyarázza. Ez az eredmény azt sugallja, hogy azok a nyelvtanulók, akik erősebben vizualizálják magukat jövőbeli kompetens nyelvhasználóként, nagyobb hajlandóságot mutatnak a szótárak használatára. Az ideális második nyelvi én tehát fontos motivációs tényező a szótárhasználati szokások kialakításában. Ezek az eredmények összhangban vannak a hazánkban angol szaknyelvet tanuló egyetemisták bevonásával végzett korábbi kutatás (Fajt–Bánhegyi–P. Márkus 2024) eredményeivel, ahol szintén azt találták, hogy az ideális második nyelvi én jelzi előre a szótárhasználati hajlandóságot.

Kutatásomban arra is megpróbáltam választ találni, hogy az egyébként alacsony szótárhasználási hajlandóságra mi van hatással (6. táblázat).

Skála	B	SE	β	t
1. A szótárhasználati útmutató áttekintése	0,60	0,06	0,72	10,67
2. Szótárhasználati hajlandóság	0,19	0,05	0,24	3,57
R ²	0,70			
F az R ² változására	12,74			

6. táblázat: Szótárszárlási hajlandóságot előre jelző tényezők

A 6. táblázat adatai alapján két fő tényező jelzi előre a szótárszárlási hajlandóságot: a szótárak útmutató részeinek áttekintése és a szótárhasználati hajlandóság. Az R^2 értéke kimondottan magas, 0,70, ami azt jelzi, hogy ezek a változók a szótárszárlási hajlandóság varianciájának 70%-át magyarázzák. Ezek az eredmények azt mutatják, hogy a szótárhasználati útmutató áttekintése a legfontosabb előrejelző tényező a szótárszárlási hajlandóság esetében. Azok a tanulók, akik alaposan áttanulmányozzák a szótárhasználatot segítő útmutatókat, nagyobb valószínűséggel hajlandóak fizetni a szótárakért. Emellett a szótárhasználati hajlandóság is jelentős előrejelző, ami azt sugallja, hogy azok, akik gyakrabban használják a szótárakat, hajlandóbbak lehetnek befektetni egy jó minőségű szótárba. Ezen eredmények megerősítik a korábbi kutatások (lásd például Fajt–P. Márkus–Bánhegyi 2024) eredményeit; az említett kutatásban ugyanerre az eredményre jutottak angol szaknyelvet tanulók egyetemisták vizsgálatakor.

5. Összegzés és kitekintés

A tanulmány célja a magyar mint idegen nyelvet tanulók szótárhasználati hajlandóságának és motivációjának vizsgálata volt. Az eredmények alapján a következő főbb megállapításokat tehetjük: a résztvevők viszonylag magas hajlandóságot mutattak a szótárak használatára, viszont a szótárszárlási hajlandóságuk alacsony, ami arra utal, hogy inkább az ingyenes, digitális szótárakat részesítik előnyben. A résztvevők ritkán tekintik át a szótárhasználati útmutatókat, amiből arra következtethetünk, hogy a szótárakat így csak felületesen fogják használni a tanulók. Az eredmények alapján az ideális második nyelvi én jelentős hatással van a szótárhasználati hajlandóságra, valamint a szótárhasználati útmutatók áttekintése és a szótárhasználati hajlandóság előrejelzik a szótárszárlási hajlandóságot.

A vizsgálat eredményei felhasználhatók a gyakorlati pedagógiában. Az ideális második nyelvi én erősítése kulcsfontosságú lehet a szótárhasználati hajlandóság növelésében. Az oktatóknak érdemes további olyan tevékenységeket és célokat beépíteniük az óratervekbe, amelyek segítik a diákokat abban, hogy elképzeljék magukat jövőbeli, kompetens nyelvhasználóként. Mivel a szótárhasználati útmutatók áttekintése szorosan összefügg a szótárszárlási hajlandósággal, az oktatóknak nagyobb hangsúlyt kellene fektetniük a szótárak felépítésének átbeszélésére a tanórán. Érdemes lehet időt szánni a szótárak különböző funkcióinak bemutatására és gyakorlására (bővebben lásd

P. Márkus 2018). A digitális szótárak népszerűsége miatt fontos, hogy a diákok megértsek ezen eszközök előnyeit és korlátait, és megfelelően tudják használni őket a nyelvtanulás során; érdemes ezekre is kitérni az oktatás során.

A jövőbeli kutatások során érdemes lenne más módszerekkel (pl. kvalitatív interjúkutatások) vizsgálni a magyar mint idegen nyelvet tanulók szótárhasználati szokásait és motivációit. Érdemes lenne megvizsgálni azt, hogy milyen további tényezők befolyásolják a szótárhasználati útmutatók áttekintését és a szótárakért történő fizetésre való hajlandóságot. Fontos lenne továbbá feltárni, hogy milyen további eszközökkel és módszerekkel lehetne növelni a szótárhasználati hajlandóságot és a szótárvásárlási hajlandóságot. Emellett érdemes lehet megvizsgálni a különböző szótárplatformok felhasználói élményét és használhatóságát is.

Zárásként fontos megemlíteni a kutatás korlátait is. A vizsgálatban 76 hallgató vett részt, ez viszonylag kis mintát jelent, ami természetesen korlátozza az eredmények általánosíthatóságát. Emellett a minta egyetlen felsőoktatási intézmény külföldi hallgatóira korlátozódott, ami tovább szűkíti az eredmények érvényességi körét, viszont fontos betekintést enged egy adott kontextusba. A kérdőívezés mint kutatási módszer önbevallásos adatokat eredményezett; az ilyen típusú adatok torzíthatják az eredményeket, mivel a résztvevők válaszait befolyásolhatják a szociális elvárások (social desirability bias). Fontos hangsúlyozni, hogy a jelen kutatás keresztmetszeti jellegű volt, ami azt jelenti, hogy az adatgyűjtés egy adott időpontban történt, így csak az adott pillanatban érvényes állapotot tükrözi. Emiatt az eredmények nem alkalmasak hosszú távú következtetések levonására a motiváció és a szótárhasználati hajlandóság közötti kapcsolatról. Egy longitudinális vizsgálat, amely több időpontban gyűjtene adatokat, segíthetne jobban megérteni ezeknek az összefüggéseknek az időbeli alakulását.

Köszönetnyilvánítás, támogatás

A szerző a kutatás elvégzéséhez támogatásban részesült. A kutatás az Innovációs és Technológiai Minisztérium ÚNKP-23-4-II-KRE-4 kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból finanszírozott szakmai támogatásával készült.

Irodalom

- Al-Hoorie, A. H. 2018. The L2 motivational self system: A meta-analysis. *Studies in Second Language Learning and Teaching* 8/4: 721–754. 0
- Benmansour, N. 1996. *Motivation and learning preferences of Moroccan high school learners of English as a Foreign Language*. Ph.D. Thesis, University of York.
- Dörnyei Zoltán 2005. *The psychology of the language learner: Individual differences in second language acquisition*. Lawrence Erlbaum, Mahwah.
- Dörnyei Zoltán – Al-Hoorie, A. H. 2017. The motivational foundation of learning languages other than global English: Theoretical issues and research directions. *The Modern Language Journal* 101/3: 455–468.
- Dörnyei Zoltán – Taguchi, T. 2010. *Questionnaires in second language research: Construction, administration and processing* (2nd ed.). Routledge, New York.
- Dringó-Horváth Ida. 2017. Digitális szótárak – Szótáridaktika és szótárhasználati szokások. *Alkalmazott Nyelvtudomány* 17/5: 1–27.
- Dringó-Horváth Ida – P. Márkus Katalin – Fajt Balázs 2020. Szótárhasználati ismeretek vizsgálata német és angol szakot végzettek körében. *Modern Nyelvoktatás* 26/4: 16–38.
- Fajt Balázs 2023. Motivation to learn Hungarian as a Foreign Language in the Hungarian higher education context: A pilot study. In: Nagy Milada – Sáringer Nagy János szerk. *Economy, Geopolitics and Society*. Aposztróf Kiadó, Budapest. 149–167.
- Fajt Balázs – Bánhegyi Mátyás – P. Márkus Katalin 2024. The Interrelationship between EFL learning motivation and dictionary use. *International Journal of Lexicography* 37/2: 143–158.
- Fajt Balázs – P. Márkus Katalin – Bánhegyi Mátyás 2024. Attitudes towards dictionary use: A case study of university students studying languages for business. *Journal of Adult Learning, Knowledge and Innovation* 7: 1–11.
- Fóris Ágota 2013. Lexikológia, lexikográfia a magyar mint idegen nyelv tanárképzésben. *THL₂ – A magyar nyelv és kultúra tanításának szakfolyóirata. Teaching Hungarian as a 2nd Language and Hungarian Culture* 9/1-2: 55–65.
- Gaál Péter 2016. *Online szótárak és használók: Onlineszótár-használati kutatások, online szótárak értékelési és minősítési szempontjai*. Doktori disszertáció. Pécsi Tudományegyetem, Pécs.
- Gaál Péter 2017. Onlineszótár-használat Magyarországon (OHM): Egy kérdőíves szótárhasználati felmérés eredményei II. *Alkalmazott Nyelvtudomány* 17/1: 5–19.
- Gardner, R. C. – Lambert, W. E. 1972. *Attitudes and motivation in second language learning*. Newbury House Publishers, Rowley.
- Gardner, R. C. 1985. *Social psychology and second language learning: The role of attitudes and motivation*. Edward Arnold, London.
- Higgins, E. T. 1987. Self-discrepancy: A theory relating self and affect. *Psychological Review* 94/3: 319–340.
- Kosem, I. – Lew, R. – Müller-Spitzer, C. – Ribeiro Silveira, M. – Wolfer, S. 2018. The image of the monolingual dictionary across Europe: Results of the European survey of dictionary use and culture. *International Journal of Lexicography* 32/1: 92–114.

- Leaney, C. 2007. *Dictionary activities*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Márkus Katalin – Szöllősy Éva 2006. Angolul tanuló középiskolásaink szótárhasználati szokásairól. In: Magay Tamás szerk. *Szótárak és használóik: Lexikográfiai füzetek 2*. Akadémiai Kiadó, Budapest. 95–116.
- Markus, H. –Nurius P. 1986. Possible selves. *American Psychologist* 41/9: 954–969.
- P. Márkus Katalin 2018. Szótárhasználati munkafüzetek az oktatásban. *Gyermeknevelés Tudományos Folyóirat* 6/3: 123–134.
- P. Márkus Katalin 2023. *Teaching dictionary skills*. Károli Gáspár Református Egyetem, L'Harmattan Kiadó, Budapest.
- P. Márkus Katalin 2024. Szótárdidaktika a közoktatásban. *Modern Nyelvoktatás* 30/1–2: 92–106.
- P. Márkus Katalin – Fajt Balázs – Dringó-Horváth Ida 2023. Dictionary skills in teaching English and German as a Foreign Language in Hungary: A questionnaire study. *International Journal of Lexicography* 36/2: 173–194.
- Papi, M. 2010. The L2 motivational self system, L2 anxiety, and motivated behavior: A structural equation modeling approach. *System* 38/3: 467–479.
- Peters, P. – Fernández, T. 2013. The lexical needs of ESP students in a professional field. *English for Specific Purposes* 32/4: 236–247.
- Stamenkovska, T. – Kálmán Csaba – Győri Gordon János 2022. The motivational disposition of international students learning foreign languages in Hungary: Testing the L2 motivation self system in the Hungarian context. *Journal of Adult Learning, Knowledge and Innovation* 5/2: 101–110.
- Yousefi, M. – Mahmoodi, M. H. 2022. The L2 motivational self-system: A meta-analysis approach. *International Journal of Applied Linguistics* 32/2: 274–294.
- Zajacz Zita 2021. A magyar mint idegen nyelv oktatásáról a digitális térben – Pillanatfelvétel In: Bándli Judit – Pap Andrea – Zajacz Zita szerk. *MID-Körkép: Magyar mint idegen nyelv. Oktatási helyzetek, módszertani tudnivalók*. ELTE, Budapest. 151–183.

Szótárak

- Agócs Károly szerk. 2022. *Spanyol-magyar, magyar-spanyol tanulószótár*. Maxim Könyvkiadó, Szeged.
- Eőry Vilma főszerk. 2007. *Értelmező szótár + Értelmezések, példamondatok, szinonimák, ellentétek, szólások, közmondások, nyelvhasználati tanácsok és fogalomköri csoportok*. Tinta Könyvkiadó, Budapest.
- Gyurácz Annamária – Kugler Katalin – Zakonova Dina szerk. 2022. *Orosz-magyar, magyar-orosz tanulószótár*. Maxim Könyvkiadó, Szeged.
- Iker Bertalan – Hessky Regina szerk. 2022. *Német-magyar, magyar-német tanulószótár*. Maxim Könyvkiadó, Szeged.
- Mozsárné Magay Eszter – P. Márkus Katalin szerk. 2022. *Angol-magyar, magyar-angol tanulószótár*. Maxim Könyvkiadó, Szeged.